

Simbolne plasti Triglava

Najvišja gora v Julijcih je postala obči simbol slovenstva v zadnjih dveh stoletjih

✍️ Jože Kos Grabar

Kar je gora Ararat za Armence, Fudžijama za Japonce ali Olimp za Grke, to je Triglav za Slovence – namreč prvovrsten simbol, ki združuje, krepi in prispeva k nacionalni samozavesti tistih, ki v njem prepoznavajo svojo povezanost s kulturo in političnimi interesi naroda. Takšne vloge pa nacionalni simboli po navadi ne dobijo v kratkem času, temveč skozi dolgotrajnejše zgodovinsko dogajanje, v katerem ljudje vanje »odložijo« za svoj narod pomembna dejanja, pomen in vrednote.

Ime gore Triglav je bilo glede na danes znane zgodovinske vire prvič zapisano leta 1452, in sicer verjetno v obliki Terglau. Tako in podobno (Terglou ...) so ime gore zapisovali do konca 18.

stoletja (in še pozneje), ko so v Zoisovem krogu v duhu prizadevanj za kranjsko oz. slovensko kulturo in knjižni jezik začeli zapisovati ime gore v obliki Triglav. Od tod izhaja, da ime pomeni gora s tremi glavami ali vrhovi. Vendar se zastavlja vprašanje, ali je takšen tudi prvotni pomen besede, iz katere je ime nastalo. Pomisleki koreninijo v podobnih keltskih gorskih imenih, v morebitni povezavi s slovanskim bogom Triglavom in v tem, da gora Triglav nima treh vrhov, temveč dva (vtis treh vrhov nastane pri pogledu nanjo iz nekaterih smeri).

Slovani so po naselitvi v te kraje od staroselcev prevzeli nekatera imena za reke, hribe, naselja – so mar prevzeli tudi ime za goro Triglav?

Triglav s Fužinskih gora 📷 Vladimir Habjan

Triglav z Jerebikovca Maja Lokar

Glede na to, da so se v vališanskih gorah v Veliki Britaniji ohranila imena, ki zvenijo podobno kot Triglav (Trigfylchau, Trigvulcaugh ipd.), obstaja vsaj nastavek za zgornjo domnevo – vendar pa trdnega pojasnila v zvezi s tem verjetno ne bomo nikoli dobili. Enako kot tudi ne odgovora na vprašanje, ali je gora Triglav dobila ime po enako imenovanem slovanskem bogu (mimogrede, tudi Kelti so častili svojega triglavega boga). Domnevo o tem je leta 1791 prvi zapisal Anton Tomaž Linhart v svojem Poskusu zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije. Poznejša raziskovanja dediščine alpskih in panonskih Slovanov so navrgla le malo gradiva, po katerem bi se dalo sklepati, da je bilo božanstvo z imenom Triglav nekdanje znano tudi v teh krajih. Med takšna gradiva sodi npr. Solnograški urbar iz leta 1322, ki omenja posesti pri Ptujju »v bližini kamna Triglav« (v latinščini »prope lapidem Terglev«). Omenjena raziskovanja se (za zdaj) niso dokopala do gradiva, s katerim bi lahko potrdili, da je naša gora Triglav dobila ime po bogu tega imena. Boga Triglava so sicer častila nekatera plemena Slovanov, ki

so živela ob Baltiku in reki Labi. Po pisnih virih iz 12. stoletja je bil »deus Triglous« eden izmed bojevitih bogov – kakor tudi prenekateri drugi bog, ki je Polabskim Slovanom vlival pogum ob franko-germanskih osvajalnih in genocidnih vojaških pohodih nadnje v imenu širjenja krščanske vere med pogani. Glede vplivov krščanstva velja omeniti tezo zgodovinarja Henryka Lowmianskega iz katoliške Poljske, da je Triglav pri Polabskih Slovanih sekundarno božanstvo, nastalo po zgledu oz. kot interpretacija krščanske svete trojice. Zanimivo je, da na takšen sklep posredno napelje tudi neka stara srbska obredna oz. ljudska pesem, ki omenja boga Triglava.

Pred dvesto leti

Vrnimo se k naši gori Triglav. O njej so začeli več govoriti v drugi polovici 18. stoletja, ko se je po prvih izpričanih vzponih na Triglav (v letu 1778 in pozneje) povečalo zanimanje za ta del gorskega sveta. Gorniško, znanstveno, pesniško in drugo ukvarjanje s tem na novo odkri-

tim, navdušujoče lepim delom dežele Kranjske je ob začetku slovenskega narodnega preroda sprožilo simbolno povezovanje Triglava s Kranjsko, njenimi posebnostmi in njeno »domačo«, t. j. slovensko kulturo. Mecen te, baron Žiga Zois, je v tem duhu leta 1795 ob smrti A. T. Linharta v pismu Valentinu Vodniku navedel Triglav kot poglobitveni označevalni pojem, nanašajoč se na pesnika, ki piše v kranjščini (slovenščini) – v nasprotju s tistimi pisci namreč, ki pišejo v nemščini ali latinščini. Zois in Vodnik sta imela v kontekstu takratnega razsvetljenkega občudovanja narave do Triglava več kot zgolj spoštljiv odnos. Zois je pisal o »starem, častitljivem Triglavu«, Vodnikov navdih za pisanje pesmi v slovenščini je povezoval s »Triglavsko muzo«, Vodnikove pogumne gorske vzpone v bližino Triglava pa opisoval kot »težavno romanje k Velikemu Bogu in k Malemu Triglavu«. Valentin Vodnik, prvi večji slovenski pesnik, katerega stalna želja je bila »krajnski jezik čeden narediti«, je v svoji najzrelejši, domoljubni in narodno zavedni pesmi Moj spomenik, napisani okoli leta 1815, svojo domovino označil s tremi toponimi: Savo, Ljubljanskim poljem in Triglavom – pri tem je zadnjega omenil kot poglobitveni vir svojega (slovenskega) pesniškega navdiha. Dve desetletji zatem je France Prešeren v prostor pod »glavo trojno snežnikov Kranjskih siv'ga poglavarja« postavil prizorišče svoje najpomembnejše pesnitve Krst pri Savici – in s tem posredno povezal Triglav s ključnimi temami, ki so zadevale zgodovino slovenskega ljudstva in naroda (pokristjanjenje in krščanstvo, oblast tujcev).

Pomlad narodov

Tudi v naslednjih desetletjih je Triglav ostal označevalec slovenskega v relativno ozkih, predvsem kulturnih krogih. V obdobju protifevdalne revolucije oz. pomladi narodov (leta 1848) in poznejših slovenskih taborov (1868-1871) ga ni bilo med političnimi simboli Slovencev. Njegova narodno simbolna vloga pa je sčasoma na-

raščala. Tako si je npr. slovensko študentsko društvo, ustanovljeno leta 1875 v Gradcu, nadelo ime Triglav. Delovalo je na narodni osnovi in se izogibalo političnim ter verskim vprašanjem. V zadnjem desetletju 19. stoletja se je zlasti na širšem gorskem območju okoli Triglava razvil odpor Slovencev zoper vdiranje Nemcev v naše gore in njihovo načrtno germanizacijo tukajšnjega gornišstva. Duhovnik, planinec in skladataelj Jakob Aljaž je prav v teh letih pomembno prispeval k utrjevanju slovenskosti Triglava in okoliških gora (postavitev Aljaževega stolpa na vrhu Triglava leta 1895, uglasbitev in objava domoljubne pesmi Matije Zemljiča z naslovom Triglav leta 1900). Slikar in ilustrator Maksim Gaspari je leta 1904 v okviru svojega propagandnega delovanja, usmerjenega v bujenje narodne zavesti, izdelal razglednico »Iz naroda za narod«, na kateri je slovensko ozemlje upodobil s tremi ključnimi prostorskimi identifikatorji: Triglavom, Ljubljanskim gradom in Jadranskim morjem. Pesnik Oton Župančič je v svoji pesnitvi Duma, napisani v letih 1904-1908, domovi-

no označil s Triglavom in Karavankami kot poglobitvenima toponimoma. Nagrobnik njegovim trem literarnim sopotnikom iz t. i. slovenske moderne (Cankar, Kette, Murn), ki ga je leta 1924 v Ljubljani zasnoval arhitekt Dušan Grabrijan, je v vrhnjem delu oblikovan tako, da ponazarja stilizirano silhueto Triglava. Gibanje za Majniško deklaracijo (1917-1918), s katerim so Slovenci množično zahtevali samostojno državo jugoslovanskih narodov v Avstro-Ogrski in konec takratne vojne, v svoji politični ikonografiji ni uporabljalo Triglava. Vendar deklaracijski znak v podobi bršljanovega lista zaradi svoje trikrake oblike danes lahko vzbudi bežno asociacijo na stilizirano podobo Triglava.

Po prvi svetovni vojni

V Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev in poznejši Kraljevini Jugoslaviji izobešanje slovenske narodne zastave ni bilo dovoljeno. Mor-

da je to poleg uvedbe šestojanuarske diktature leta 1929, s katero si je prisvojil oblastne pristojnosti takratni srbski oz. jugoslovanski kralj Aleksander I., pripomoglo k temu, da je arhitekt Jože Plečnik dal podobo novemu slovenskemu grbu, namreč tistemu z abstrahirano podobo Triglava in šesterokrako zvezdo nad njim. Plečnik je ta grb dal izklesati leta 1934 na kamniti plašč kipa Marije oz. Matere božje, ki stoji pred župno cerkvijo na Bledu. Ob tem velja omeniti, da je bila v letih okoli 1930 na vrhu naslovnice ilustrirane tedenske priloge časnika Slovenec, osrednjega katoliškega političnega lista, na risbi upodobljena idealizirana pokrajina s Triglavom in okoliškimi gorami na sredi ter s cerkvico in razpelom ob strani. Takšni izrecno politični rabi Triglava kot slovenskega simbola je sledila sorodna in neprimerno bolj množična raba v času 2. svetovne vojne. Osvobodilna fronta slovenskega naroda (OF) je namreč svoj odpor proti okupatorjem in protagonistom prejšnjega, do podrejenih družbenih slojev krivičnega družbenega reda v drugi polovici leta 1941 simbolno označila z grafično povezavo stilizirane silhuete Triglava, kratice OF in petero-

krake zvezde. Ob tem je zanimivo, da je Triglav (skupaj s tremi šesterokrakimi 'celjskimi' zvezdami) kot svoj znak uporabljala tudi Slovenska zaveza, ki je bila v letih 1942-1943 vrhovni politični organ slovenskih protirevolucionarnih strank in skupin. Podoba Triglava je iz znaka OF z nastankom FLR Jugoslavije in v njenem okviru LR Slovenije leta 1947 prešla tudi v prvi slovenski državni grb. Štiri desetletja pozneje si je tudi Odbor za varstvo človekovih pravic, ki je nastal ob procesu proti četverici leta 1988, za svoj znak izbral silhueto Triglava (s peterokrako zvezdo nad njim), ki je bil v nasprotju z nekdanjo kratico OF tokrat povezan s kratico JJ (= Janez Janša). Ker so odborniki kot nasprotniki sodnopравnih prijemov Jugoslovanske ljudske armade svoje delovanje simbolno povezovali s podobo Triglava, ni nenavadno, da je leta v letu 1991 (p)ostala pogloblitna sestavina državnega grba nove, samostojne Republike Slovenije.

Zgornji prikaz pomenov, ki so bili v zadnjih nekaj več kot 200 letih pridani gori Triglav, njenemu imenu in/ali stilizirani podobi, kaže, da so generacije Slovencev skozi to dol-

go obdobje projicirale v Triglav svoja narodno zavedna, kulturna, buditeljska, samobitna, obrambna, politična in državotvorna hotenja ter dejanja. Še posebno izrazito je bilo povezovanje med temi hotenji in Triglavom v zadnjih sedmih desetletjih, ob zgodovinsko prelomnih in za slovenski narod težavnih dogodkih. Sklenemo lahko, da je v Triglavu kot simbolu zajeta večina pomembnega in ključnega, kar zadeva slovenski narod v obdobju od njegovega samozavedajočega se formiranja konec 18. stoletja do danes. Prav zato je Triglav ob slovenski narodni zastavi upravičeno naš poglavitni, hkrati pa pomensko zelo slojevit in bogat nacionalni simbol. S svojo geografsko konotacijo oz. označevanjem slovenskega ozemlja in s svojim slovenskim ter jezikovno slovanskim imenom hkrati izpričuje tisto, kar se je skozi zgodovino izkazalo za temeljno za formiranje slovenskega naroda in pozneje njegove države: slovenski jezik in ozemlje, na katerem je ta (bil) v uporabi.

Uporabljena literatura:

- * Bezljaj, France (1977): Etimološki slovar slovenskega jezika, Prva knjiga A-J. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Institut za slovenski jezik. Ljubljana: Mladinska knjiga
- * Dolinar, Ksenija, Knop, Seta (urednici) (2002): Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana: Cankarjeva založba
- * Janež, Stanko, Ravbar, Miroslav (1965): Pregled slovenske književnosti. Maribor: Založba Obzorja
- * Javornik, Marjan (glavni urednik) (1987-1999): Enciklopedija Slovenije. Ljubljana: Mladinska knjiga
- * Kos, Janko (1970): Marko Pohlin, Žiga Zois, A. T. Linhart, Valentin Vodnik - Izbrano delo. Zbirka Naša beseda. Ljubljana: Mladinska knjiga
- * Kučan, Ana (1998): Krajina kot nacionalni simbol. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče
- * Kugy, Julius (1979): Pet stoletij Triglava. Maribor: Založba obzorja
- * Lovmjanjski, Henrik (1996): Religija Slovena. Beograd: Biblioteka XX. vek
- * Ovsec, Damjan J. (1991): Slovanska mitologija in verovanje. Ljubljana: Domus
- * Prešeren, France (1964): Poezije in pisma. Uredil Anton Slodnjak. Ljubljana: Mladinska knjiga
- * Rozman, Franc, Melik, Vasilij, Repe, Božo (1999): Zastave vihrajo: Spominski dnevi in praznovanja na Slovenskem od sredine 19. stoletja do danes. Ljubljana: Modrijan
- * Šavli, Jožko (1995): Slovenija, podoba evropskega naroda. Bilje: Založba Humar
- * Švajncer, J. Janez (1986): Znak Majniške deklaracije. Numizmatični vestnik, št. 14, letnik XIV. Ljubljana. ●

Napisi naših gora

Med slovenskimi planinci in znotraj PZS včasih začutimo, da poteka nekakšen skrit boj med tistimi, ki bi radi v gorah vse uredili, predpisali, usmerili, in tistimi, ki bi najraje videli, da bi vse ostalo divjelo in da bi hodili občudovat to divjino. Sredi oktobra smo naleteli na sled tega boja v vpisni knjigi na vrhu Kumlebove glave. Kumlebova glava je 1782 metrov visok vrh nad vršiško cesto v grebenu, ki se z Mojstrovke prek Robičja spušča proti Krnici. Nanj ne vodi markirana pot, zadnja leta pa ima očitno toliko obiskovalcev, da je potka postala že kar dobro utrta. Od Koče na Gozdu je nanj manj kot dve uri vzpona. PD Kranjska Gora, iz katerega je tudi največ obiskovalcev, je na vrhu postavilo skrinjico z vpisno knjigo. V njej naletimo na zabaven spopad mnenj, v katerem pa lahko prepoznamo hudo dilemo našega planinstva. A. S.

